

Orman ve Av

2024 | Temmuz-Ağustos | 4 | Cilt 102

ISSN: 1302-040X

Orman Yangınları ile
Mücadele Politikaları

2 »

IUFRO2024: Küresel
Orman Bilimi
Buluşmasından Notlar

17 »

Sedir Kültü ve
Kültürünün Mistik ve
Mitolojik Kökenleri

27 »

"Küme" nin İnanılmaz
Tekamülü

41 »

ORMAN YANGINLARI İLE MÜCADELE POLİTİKALARI

Ali KÜÇÜKAYDIN, Orman Yüksek Mühendisi, akucukaydin@gmail.com

Ülkemizde orman yangınları gündemdeki yerini daima korumuş, özellikle büyük yangınların olduğu zamanlarda yangınla mücadele politikaları da ima tartışılmıştır. Büyük orman yangınlarının getirdiği felaketin sıcaklığıyla, sağduyudan uzak savunma ve saldırıların gölgesinde, çözüme götürmeyen popülist yaklaşımlar sergilenmiştir. İdarenin kusursuz görünme gayretleri, yeterince bilgi sahibi olmayan kamuoyunun baskıları, tedarikçi lobilerin faaliyetleri sağlıklı politikalar oluşturma önüne geçmiştir. Geçen yıl yapılan havadan söndürme ve uçak tartışmaları buna iyi bir örnektir. Orman yangınları ile mücadelede yasal yetki ve sorumluluğa sahip Orman Genel Müdürlüğüne ve meslek örgütlerine kaynaklarımızı doğru kullanma adına büyük görev düşmektedir.

Orman yangınlarının söndürülmesinde öne çıkan sıcak tartışmalar, yangın çıkmadan önce yapılması gereken “yangın önleme” çalışmalarını daima ikinci planda bırakmıştır. Önemli olan yangının çıkmasını engellemektir. Yangın söndürme organizasyonu, yangın çıktıktan sonra devreye girer ve bazen ne kadar üst düzey donanıma ve organizasyona da sahip olsanız doğal şartlardan dolayı orman yangınlarını kontrol edemezsiniz.

Ülkemizin yaklaşık üçte biri ormanlarla kaplıdır. Özellikle Akdeniz kuşağında yer alan ormanlarımız yangınlara son derece hassastır. Ormanlarımızın çok parçalı olması, köylerimizin yansının orman içi ve kenarında yer alması ve yaklaşık dörtte birinin yangına duyarlı ağaç türleriyle kaplı olması orman yangınlarna müsait ortam oluşturmaktadır. Bilimsel tahminler de artan küresel ısınmanın etkisiyle tablonun daha da ağırlaşacağı yönündedir.

Orman yangınları ile mücadelede yasal dayanak 31/08/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununun “orman yangınlarının söndürülmesi” başlığı altındaki 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75 ve 76. Maddeleridir. Ayrıca bu maddelere dayanarak Bakanlar Kurulunca çıkarılan 9/10/1976 tarihli “Orman Yangınlarının Önlenmesi ve Söndürülmesinde Görevlilerin Görecekları İşler Hakkında Yönetmelik” bulunmaktadır.

Orman yangınları ile mücadelede başarı; topyekûn mücadelenin esas alındığı, etkin koordinasyonlu yeni bir sistemin kurulması ile mümkün olacaktır. Böyle bir sistemin kurulabilmesi için orman yangınlarının söndürülmesinde fiilen yer alan mülki, askeri ve idari birimlerin

görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin hukuki sınırların açıkça belirlenmesi gerekir. Gelişen şartlara göre Orman Genel Müdürlüğünce ikincil mevzuatlar yenilense de 6831 sayılı Orman Kanununun ilgili maddelerinde, “yangında ölen ve yaralananlara tazminat ödenmesi, yangın giderlerinin katma bütçeye aktarılması ve orman dışı alanlarda çıkan yangınlara imkânlar dâhilinde destek verilmesi” dışında önemli bir değişiklik yapılmamıştır. Orman yangınlarının söndürülmesinde yasal olarak yetki ve sorumlulukların net olması gerekir. Zamanla yarışılan bu mücadelede koordinasyon zafiyetlerine yer olamaz.

Ülkemizde orman yangınları ile mücadele organizasyonunun temelleri, Orman Genel Müdürlüğünün kuruluşuna (1839) kadar gider. Ormanlık ve orman yangınları ile mücadele birbirinden ayrı düşünülemez. Zaman zaman orman yangınları ile mücadele için, ayrı bir teşkilat kurulması gündeme getirilse de kısa mülahazalardan sonra bu görüşten derhal vazgeçilmiştir. Orman Genel Müdürlüğünün kendine özgü yasal ve güçlü bir kuruluşu vardır. Organizasyon yapısı idare hukuku kitaplarında örnek gösterilir. Güçlü koordinasyon ve haberleşme sistemi oldukça göz alıcıdır. Hangi ba-

kanlığa bağlı olursa olsun kendi personeli, hukuk müşavirliği, bağımsız bütçesi vardır. Bakanlıkla olan ilişki vesayet ilişkisidir ve husumete ehildir. Bakanlığın ana hizmet birimi gibi hareket ederse, bu durum kamu idaresi hukuku açısından sakıncalıdır.

Orman yangınları ile mücadele açısından politika amacını ifade etmek gerekirse; “Bilinçlendirme faaliyetleri de dahil olmak üzere her türlü önleyici tedbirleri etkin şekilde almak, liyakate dayalı personel politikası uygulayarak orman yangınları ile mücadelede her türlü teknik ve teknolojik araçları optimal düzeyde kullanmak ve yanan alanları en hızlı şekilde restore etmek” şeklinde tanımlanabilir. Politika amacı doğrultusunda, stratejik amaç ve hedeflerin belirlenmesi ve bunlara ulaşmak için gerekli faaliyetlerin zamanında yapılması büyük önem taşır. Prensip olarak stratejik amaçlar arasında bir öncelik sırası olmasa da orman yangınlarını önleyici tedbirleri kapsayan bir programın önceliklendirilmesi, verilecek mesaj açısından önemlidir. Ancak ne kadar önleyici tedbir alırsak alalım yine de yangınlar çıkmaya devam edeceğinden, yangınla mücadelede organizasyon ve güç kapasitesinin asla ihmal edilmemesi gerekir.

Ormancılığımıza bütüncül olarak baktığımızda, Sürdürülebilir Orman Yönetimi Kriter ve Göstergelerinin (SOY K&G) uygulanması bir zorunluluktur. Ulusal Ormancılık Programı (UOP) bü-

tün ülkeler için Birleşmiş Milletler (BM) nezdinde yapmayı ve uygulamayı taahhüt ettikleri en üst düzey politika dokümanlarıdır. Ülkemizde 2003 yılında yapılan UOP, Bakanlar Kurulunca onaylanması gerekirken sadece ilgili Bakan tarafından imzalanmış ve ulusal niteliği olmadan, sadece bir iç düzenleme gibi rafa kaldırılmıştır. Doğal olarak, UOP’de yer alan SOY K&G’nin tanımlanması ve uygulaması önemsenmemiştir. Orman Genel Müdürlüğü kendi alanında ağır aksak, kesintiye uğratarak bunu uygulamaya çalışmaktadır.

SOY K&G uygulaması ormancılığın 6 temel element üzerinden değerlendirilmesi ve paydaşların şeffaf biçimde bilgilendirilerek ortak çözüm yolları bulunması kavramına dayanır. Her bir temel element için belirli sayıda gösterge belirlenir ve bu göstergelere ilişkin veriler periyodik olarak takip edilerek katılımcı ortamlarda değerlendirilir. Örneğin, yıllık yangın sayısı genel olarak önleyici tedbirlerin bir göstergesi, yanan alan ise çoğunlukla yangın söndürme performansının bir göstergesidir. Bu çerçevede uzun yıllara ait veriler değerlendirilerek, yangınla mücadele harcamalarının katlanarak devam etmesine rağmen, belirgin bir düşüşün olmamasının nedenleri araştırılabilir. SOY K&G’ne dayalı sonuç raporları, üst düzey karar mekanizmaları için mükemmel bir kaynak niteliğindedir. Kriter ve göstergelere dayalı sonuçlar yerine kamuoyu

baskısı ile verilen kararların maliyeti ağır olabilmektedir.

Son yıllarda büyük orman yangınlarının ardından, uçak başta olmak üzere hava araçlarının kullanılarak yangının havadan söndürülmesi ve hava araçlarının yetersizliği üzerinden kamuoyunda büyük tartışmalar yaşanmıştır. Aksaklıklar ve yetersizlikler hususunda elbette haklı gerekçeler vardır. Ancak sağduyudan uzak tartışmalar ve uzmanların görüşünden ziyade kamuoyu baskısıyla atılan adımlar pek de sağlıklı değildir. Orman yangınları ile ilgili uzmanlar bilirler ki; havadan müdahale son derece önemlidir ancak, orman yangınları karadan yapılan organizasyonlarla kontrol altına alınırlar ve söndürülürler. Rekabetin de zayıf olması, uçak başta olmak üzere hava araçlarını daha da yüksek maliyetli unsurlar haline getirmektedir. Dolayısıyla fayda-maliyet analizleri göz ardı edilemez. Yangına hassas bölgelerdeki topoğrafyanın kırık olmasından dolayı, verimli kullanılacak uçak-helikopter dengesi de önemlidir. Ayrıca Orman Genel Müdürlüğü’nün orman yangınları için, bünyesinde hava filosu oluşturma düşüncesi de sürdürülebilir bir yaklaşım değildir. Zira bakım, onarım maliyetleri ve ikmal faaliyetlerini yürütebilmek kolay değildir. Benzer hizmetler için kurumların ortak kullanımları düşünülmeli ve filo, havacılıkta uzman bir kuruluşun (THK ve Hava Kuvvetleri gibi) bünyesinde oluşturulmalıdır.

Son beş yıllık hava aracı artışı, yanan alan ve yangın adedine genel olarak bakıldığında (Tablo 1); orman yangınları ile mücadelede 2024 yılı Temmuz ayı sonu itibarıyla, 100 civarında

söndürme maksatlı hava aracı (uçak, helikopter) kullanılmaktadır ve şu ana kadar yaklaşık 2000 adet çıkan orman yangınında 10.500 hektar kadar alan zarar görmüştür. Geçmiş veriler

ve tecrübelerimiz sezonun kalan kısmının daha ağırlıklı ve riskli olduğu yönündedir.

Hava araçlarının artışına paralel olarak, yanan alan miktarının

Tablo 1. Son beş yıllık hava aracı miktarı, yanan alan büyüklüğü ve yangın adedi

YIL	UÇAK (adet)	HELİKOPTER (adet)	YANGIN (adet)	YANAN ALAN (ha)
2019	4	30	2688	11.332
2020	2	29	3399	20.971
2021	3	42	2793	139.503
2022	17	72	2160	12.799
2023	21	90	2579	15.520

da bir azalma olmadığını, ancak maliyetlerin katlanarak arttığını söylemek mümkündür. Ekstrem şartlar yanan alan miktarında her zaman etkili olacaktır. Orman yangınlarında, en gelişmiş ülkelerde dahi zaman zaman çaresiz kalındığı bir vakıadır.

Orman yangınlarının yaklaşık %90'ının insan kaynaklı olduğu biliniyor. Meydana gelen büyük orman yangınlarının çoğunun, kırsal alanlarda ormana yakın tarlalardaki anızların bilinçsizce kontrolsüz yakılmasından ve enerji nakil hatlarından çıkan kıvılcımlardan kaynaklandığı bilinmektedir. Yangına hassas yörelerdeki ormana yakın alanlara ve yerleşimlere müdahalede yasal sorumluluğun kime ait olduğu bilinmemektedir.

Orman Mühendisleri Odası, 2008 yılında Serik ve Taşagıl İşletmelerinde çıkan büyük yangının ardından bilim insanları ve uygulamacılara hazırlattığı rapor doğrultusunda, birçok tespit ve önerinin yanında özellikle kırsal yerleşim alanlarında çıkan yangınlar ve bu konudaki yasal boşluğa işaret etmiştir. Enerji nakil hattından çıkan kıvılcımla anızda başlayan yangın, ormana ve yerleşim alanlarına sıçramıştır. Orman idaresinin ekipleri, can ve mal güvenliğini öncelemiş ve yerleşim alanlarına müdahale etmiştir. Ormanlık alana müdahalede zafiyet oluşmuş ve yangın genişleyerek felaketi büyütülmüştür.

31/07/2008 ile 05/08/2008 tarihleri arasında 5 gün süren Serik-

Taşagıl yangını, o tarihe kadar ülkemizde kayda geçen en büyük orman yangınıdır. 13.018 ha verimli koru ormanı ve 3.907 ha bozuk koru ormanı olmak üzere 16.925 ha orman alanı tahrip olmuştur. Yangın mahallindeki köyler boşaltılmış, evler, büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar yanmış, büyük maddi hasar oluşmuştur. Orman Mühendisleri Odasının raporunun ardından, Orman Genel Müdürlüğü 7-10 Ocak 2009 tarihlerinde "I. Orman Yangınları Sempozyumu"nu düzenlemiştir. Elbette sempozyum vb. organizasyonların sivil inisiyatif tarafından gerçekleştirilmesi sağlıklıdır ancak, geniş katılım sağlanmıştır. Sempozyumun en önemli çıktılarından olan, sonuç bildirgesi madde 2: "Kırsal alanlarda meydana

gelen yangınlar, orman teşkilatının sorumluluğunda bulunan orman yangınlarına müdahalesini engelleyen bir konuma gelmiş; bu nedenle yangın rakamları artış göstermiştir. Kırsal ve köy yangınları ile mücadelede mahalli idarelerin sorumluluğunu belirleyen kanuni düzenlemeler bir an önce çıkarılmalıdır.” şeklindedir. Ancak şu ana kadar bu amaca yönelik herhangi bir kuruma yetki ve sorumluluk veren bir düzenleme yapılmadığı gibi, 6831 sayılı Orman Kanunu’nun 69. Maddesine (Değişik 19/04/2018-7139/14 md.); “Orman sayılan alanlar dışındaki yangınlarda ormana sirayet etme riski bulunan kırsal alan yangınlarının söndürülmesine imkânlar ölçüsünde katkı sağlanır.” hükmü eklenmiştir. Elbette imkânlar ölçüsünde katkı sağlanacaktır. Ancak orman teşkilatı, konunun sahibi olmadığı halde orman dışı yangınlarda birincil sorumlu haline gelmiştir ve bu durum da asli görevde zafiyet oluşturmaya devam etmektedir. Nitekim özellikle 2021 yılında Ege ve Akdeniz Bölgelerinde çıkan yangınlarda benzer manzaralar devam etmiş, yangınlar büyümüş ve yerleşim alanlarına büyük hasarlar vermiştir. Malesef televizyon ekranları da kurumların yetki tartışmalarına sahne olmuştur.

Yine I. Orman Yangınları Sempozumu’nun, sonuç bildirgesi madde 3: “Anız yakma konusu yeniden ele alınmalı, anız yakılması orman teşkilatının nezaretinde olması şartı ile yasak olmaktan çıkarılmalıdır” ifadesi

de kıymetlidir ve bu hususta da adım atılmalıdır.

Başta Ulusal Ormancılık Programı (UOP) yenilenmesi ve SOY K&G uygulamasının işletmeler düzeyinde yaygınlaştırılması gereklidir. Elde edilecek sonuçlara dayalı olarak etkin bir iletişim stratejisinin hazırlanması, işin temelini oluşturmaktadır. Ancak bu uygulamanın belirli bir süre alacağı açıktır. Konu orman yangınları olduğundan bazı stratejik amaçların belirlenmesi ve tedbirlerin alınması aciliyet arz etmektedir. Günün şartlarına uygun, güncellenmiş yangınla mücadele mevzuatı ilk stratejik amaç olmalıdır ve bu bağlamda aşağıdaki hedeflere ulaşılmalıdır.

1. Orman yangınları ile mücadele, topyekûn ve koordineli bir çalışma gerektirir. Mücadeleye katılan merkezi ve yerel idarelerin yetki ve sorumlulukların net olarak bilinmesi şarttır. Bu netleşmenin önemli bir bölümü, özel bir kanun olan 6831 sayılı Orman Kanunu’nun ilgili maddeleri yeniden düzenlenerek gerçekleştirilebilir.

a. Orman Kanunu’nun 68’nci maddesinde yapılması gereken düzenlemeler: Orman yangınları ihbar ve haberleşmesine ilişkin hususlar 1956 yılında ki teknolojik imkânlarla uygun olarak 68’inci maddede düzenlenmiştir. Bu madde yeniden ele alınmalı, günümüz teknolojisi ve idari düzenlemelerine uygun olarak yetkili olan Türk Telekomünikasyon Kurumu, RTÜK, Ulaştırma Bakanlığı vb. kurum

ve kuruluşlara sorumluluklar verilmelidir.

b. Orman Kanunu’nun 69’uncu maddesinde yapılması gereken düzenlemeler: Bu madde, çerçeve maddesi şeklinde olup görevler çok net biçimde belirlenmemiştir. Ancak bu maddeye dayanarak Bakanlar Kurulunca çıkarılan “Orman Yangınlarının Önlenmesi ve Söndürülmesinde Görevlilerin Görecekları İşler Hakkında Yönetmelik” hükümlerine göre orman idaresinin dışındaki askeri ve idari kurumlara yangın söndürülmesine ilişkin görevler verilmiştir. Kanunda görevler net olarak belirgin hale getirilmelidir ve aşağıdaki hususları kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmelidir.

i. Askeri birlikler, merkezi idare, mahalli idare ve yerel yönetimlere sınırları belirlenmiş görevler verilmelidir.

ii. Orman yangınlarının söndürülmesinde çok önemli bir fonksiyon üstlenecek ve yönetim birliğini sağlayacak olan “yangın amirliği”, kanun maddesinde açıkça yer almalı, uygulama esasları yönetmelikle belirlenmelidir.

c. Atatürk’ün emriyle Türk Tayyare Cemiyeti olarak 16/2/1925 tarihinde kurulan Türk Hava Kurumu, 4/11/2004 tarihli ve 5253 sayılı Dernekler Kanununa göre kamu yararına haiz, tüzüğü Kanunun 27. maddesine göre Bakanlar Kurulunca onaylanan kamu kuruluşu niteliğinde özel

hukuk tüzel kişisidir. Türk Hava Kurumunun uçakları 1985 yılından bu yana yangın söndürme konusunda önemli bir birikime sahiptir. Orman yangınlarına müdahale için uygun hava araçları ile teçhiz edilerek ve güçlendirilerek, 4734 sayılı Kanun hükümlerine tabi olmadan Bakanlar Kurulunca belirlenecek ücretleri karşılığında Orman Genel Müdürlüğü tarafından doğrudan kiralanabilmesi için, 6831 sayılı Orman Kanunu ile 4734 sayılı Kamu İhale Kanununda gereken yasal değişiklikler yapılmalıdır.

d. 6831 sayılı Orman Kanununun 76'ncı maddesinde 1995 yılında 4114 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle, "d) Ormanlara dört kilometre mesafede veya Kanunun 31'inci ve 32'nci maddeleri kapsamına giren köyler hudutları içinde anız veya ben-

zeri bitki örtüsü yakmak yasaktır." hükmü getirilmiştir. Ancak bilimsel yönden zararları sabit olmakla birlikte, anız yakma kültürü yerleşmiştir.

Bu amaçla, 76'ncı maddenin (d) bendinde yer alan köyler hudutları içinde ifadesinden sonra gelmek üzere; "...orman yangınlarını önleyici tedbir olarak gerektiğinde orman idaresince yakılanlar hariç," ifadesi eklenmelidir. Böylece orman sınırlarında kontrollü bir temizlik sağlanabilir.

2. Yangına hassas yörelerdeki orman dışı kırsal yerleşim alanlarında çıkan yangınların söndürülmesinde yasal sorumluluğun kimde olduğu bilinmemektedir. Bu durum orman yangınlarıyla mücadelede zafiyete neden olmaktadır. Bu nedenle kırsal yerleşim alanlarındaki yangınlarla mücadelede İl Özel

İdareleri görevlendirilmelidir. Bu amaçla 22/5/2005 tarihli ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununun 6. maddesinin birinci fıkrası (b) bendindeki kanalizasyon kelimesinden sonra gelmek üzere "itfaiye" kelimesi eklenmelidir. Büyükşehir olan yerlerde ise, benzer şekilde Büyükşehir yasasında gerekli düzenleme yapılarak yetki ve sorumluluk Büyükşehir Belediyelerine verilmelidir.

3. Enerji nakil hatlarının altlarının bakımları TEDAŞ'a yaptırılmalı veya bedeli alınmak suretiyle orman idaresince yapılmalıdır. Akdeniz bitki örtüsüyle kaplı yangına birinci derecede hassas bölgelerde enerji nakil hatlarının izin oluru hattın toprak altına alınması şartına bağlanmalı, geçmiş izinlerde de kademeli olarak aynı kural uygulanmalıdır.